

DZIADKOWIE I ICH WNUKI – CZY I KTO KOGO UCZY DZISIAJ PATRIOTYZMU?

EWA TŁUCZEK-TADLA

Abstrakt: *Prezentowany tekst skoncentrowany jest wokół problematyki patriotyzmu seniorów oraz ich wnuków. Po syntetycznym omówieniu kwestii dotyczących rozumienia patriotyzmu i jego rodzajów, przedstawione zostaną cechy patriotyzmu dawnego oraz współczesnego, jak również zaakcentowane różnice występujące pomiędzy nimi. Następnie zaprezentowano wyniki badań własnych przeprowadzonych wśród studentów Pedagogiki Uniwersytetu Rzeszowskiego, dotyczące specyfiki współczesnego patriotyzmu starszego i młodszego pokolenia. Tekst zakończono konkluzjami.*

Słowa kluczowe: *Patriotyzm. Patriotyzm współczesny. Patriota. Naród. Młodzież. Student. Senior. Dziadkowie.*

Abstract: *This article focuses on the issues connected with patriotism of senior citizens and their grandchildren. A synthetic discussion of the definitions of patriotism and its types is followed with a presentation of features typical of older and contemporary patriotism; differences between them have been highlighted. The author then presents results of her own research conducted among students of Pedagogy at the University of Rzeszów and related to the specific qualities of contemporary patriotism in older and younger generations. The text ends with conclusions.*

Keywords: *Patriotism. Contemporary patriotism. Patriot. Nation. Youth. Student. Senior. Grandparents.*

Wstęp

Problematyka wychowania patriotycznego młodego pokolenia, w każdym czasie wydaje się być sprawą ważną zarówno dla decydentów oświatowych, jak i przynajmniej części ich rodziców czy seniorów rodziny. Uczenie „bycia” Patriotą może być jednym z ważniejszych tematów rozmów w trakcie zarówno codziennych, jak i odświętnych spotkań w rodzinie, zwłaszcza z perspektywy Dziadków młodych ludzi.

Współczesne demokratyczne polskie społeczeństwo domaga się przejawiania przez obywateli (również młodych) nie tylko „tradycyjnych” zachowań wskazujących na „bycie” Patriotą, ale także takich, które wpisują się w nowe konteksty wolnego kraju. Ważne wydaje się

także, jaka jest w tym wszystkim rola przekazów międzypokoleniowych pomiędzy dziadkami i ich wnukami. Jaka jest waga tych przekazów oraz ich kierunek.

1. Oblicza patriotyzmu

Zmiana ustrojowa dokonana w Polsce po 1989 roku oraz jej pełnoprawna obecność w strukturach Unii Europejskiej od 1 maja 2004 roku – stawia przed naszym krajem wiele nadziei, ale także wyzwania. Podstawowe wyzwania stojące przed Polską, to nie tylko te, dotyczące stworzenia struktur państwa demokratycznego, ale również takie, które są związane z kształtowaniem społeczeństwa obywatelskiego – podmiotu, aktywnie uczestniczącego w życiu kraju, a co z tym związane patrioty suwerennego, demokratycznego państwa.

Prezentując model społeczeństwa obywatelskiego według Piotra Glińskiego (Gliński, 1998, s. 113 – 114), który może stanowić propozycję oblicza współczesnego patriotyzmu – nie sposób nie wspomnieć o szczególnie pożądanym przez tą strukturę wartościach. Wskazując zatem na te wartości należy wymienić:

- a) odpowiedzialność za sprawy publiczne;
- b) publiczny status grup interesów będący jego elementami, czyli społecznie akceptowane prawo do publicznego działania i ich obrony (Ogrodziński, 1991, s. 115);
- c) tolerancję społeczną, cecha ta w naturalny sposób łączy się z takimi umiejętnościami jak rozwiązywanie konfliktów, prowadzenie negocjacji i mediacji czy stawiania dialogu przed konfrontacją;
- d) aktywność społeczną, wskazaną przez Andrzeja Sicińskiego (Siciński, 1991) oraz zdolność do kreatywności i „wielości niehierarchicznych więzi społecznych” (relacji poziomych) określanych niejako jako „pozioma struktura instytucji społecznych” czy „sieciowa zasada organizowania się obywateli” (Wyka, 1993);
- e) określone wzory zachowań obywatelskich, które w nim funkcjonują. Z jednej strony stanowią je takie cechy i zjawiska, jak wykształcony system wartości jednostek, aktywność indywidualna i zaangażowanie społeczne, realizacja zbiorowych aspiracji, poczucie więzi grupowych, zdolność do samoorganizowania się i samorządności, wreszcie kreatywność i racjonalizm działań. Z drugiej zaś strony do wzorów zachowań obywatelskich należą tzw. cnoty obywatelskie czyli gotowość do myślenia i działania w interesie innych

ludzi i instytucji, wzory szeroko pojętych zachowań realizujących bezpośrednio zasadę czynienia dobra wspólnego (Gliński, 1998, s. 116 – 117). W skład tak rozumianych cnót obywatelskich wchodzi również opisana przez Marię Ossowską (Ossowska, 1983) kategoria „uspołecznienia obywatelskiego”, obejmująca min. zdolność do ofiarności, przewycięzania egocentryzmu oraz umiejętność i gotowość do współdziałania;

- f) zaawansowany poziom zainteresowań i wiedzy obywatelskiej na temat funkcjonowania demokracji, instytucji społecznych i państwowych, uprawnień obywateli, wiedzy organizacyjnej itp. (Ossowska, 1983);
- g) wymiar etyczny to ostatnia z wymienianych niekiedy w literaturze cech społeczeństwa obywatelskiego.

Zauważyć należy, że wymienione wyżej wartości stanowią mogą aktualną propozycję dla współczesnego rozumienia patriotyzmu. Wyłonić z tych propozycji można zarówno „tradycyjne” – adekwatne dla Polski demokratycznej po 1989 roku, jak i tego przed okresem przełomu.

Przytoczony model Piotra Glińskiego stał się ważną propozycją, którą wykorzystałam w zaprezentowanych poniżej badaniach własnych.

2. Projekt badań własnych

W badaniach przyjąłam następujące problemy badawcze:

- Czy dla badanych studentów bycie patriotą jest sprawą ważną?
- Jaki rodzaj patriotyzmu deklaruje badana młodzież u siebie oraz u swoich dziadków?
- Kto kogo uczy obecnie patriotyzmu - dziadkowie młodzież, czy młodzież dziadków?

Badania ankietowe przeprowadzone w październiku 2011 roku wśród 84 studentów (82 kobiet i 2 mężczyzn; 23 % – mieszkających w mieście powyżej 100. tys. mieszkańców, 25 % – w mieście poniżej 100. tys. mieszkańców, 52 % – mieszkających na wsi) I roku Pedagogiki (studiów stacjonarnych). W zdecydowanej większości przypadków badani udzielili odpowiedzi na wszystkie pytania.

Kwestionariusz ankiety składał się z dziesięciu pytań w części zasadniczej: z 7 pytań półotwartych oraz 3 pytań zamkniętych. Badani poproszeni zostali również o zaznaczenie płci oraz typu miejscowości z jakiej pochodzą.

3. Analiza badań własnych

Pytanie pierwsze kwestionariusza brzmiało „Czy bycie dzisiaj Patriotą jest dla Pani/Pana sprawą ważną?” Większość badanych (62 %) zgodziła się z tym stwierdzeniem. Jedną trzecią respondentów nie zgodziła się, że bycie dzisiaj patriotą jest dla nich sprawą ważną. Natomiast tylko 5 % z nich zaznaczyła, że jeszcze nie zastanawiała się nad tym.

Kolejne pytanie (drugie) dotyczyło tego: „Jak Pani/Pan uważa, czy jest Patriotką/Patriotą? Ponad sześciu na dziesięciu badanych (65 %) respondentów uważała, że jest Patriotą czy Patriotką. Po (12 %) badanych wskazała, że jeszcze nie jest Patriotą czy Patriotką ale stara się nim być oraz iż nie zastanawiała się nad tym. Zbliżona część respondentów (11 %) stwierdziła, że nie uważa, iż jest Patriotą lub Patriotką.

Trzecie pytanie kwestionariusza ankiety: Jakie według Pani/Pana zachowania powinien przejawiać Patriotą w Polsce? Proszę zakreślić wszystkie te odpowiedzi, które opisują według Pani/Pana Patriotę.

Zgromadzone dane zostały zamieszczone w poniższej tabeli. Należy zaznaczyć, że badani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź, wyniki nie sumują się zatem do 100 %.

Tabela 1: Zachowania które powinien przejawiać Patriotą w Polsce

Kategorie odpowiedzi	Tak
Zna słowa hymnu państwowego	70 %
Podczas uroczystości państwowych śpiewa hymn państwowy stojąc na baczność	48 %
Zna swoje symbole narodowe	68 %
Podczas uroczystości państwowych wywiesza flagę na zewnątrz swojego mieszkania bądź domu	37 %
Z szacunkiem mówi o swojej Ojczyźnie	89 %
Zachowują się z szacunkiem podczas akademii szkolnych (uczeń)	32 %
Godnie reprezentuje Ojczyznę kiedy przebywa poza granicami kraju	79 %
Czuje się odpowiedzialny za dobro Ojczyzny	64 %
W sytuacji zagrożenia kraju gotowy jest walczyć o niepodległość swojej Ojczyzny	65 %
Zna i dba o zachowanie polskich tradycji np. świątecznych	85 %
Przestrzega prawa obowiązującego w Ojczyźnie	57 %
Dobrze wykonuje swoje obowiązki zawodowe, uczniowskie, studenckie	33 %
Uczciwie płaci podatki w kraju	20 %

Szanuje mienie wspólne, przyrodę np. nie zaśmieca chodników, przystanków autobusowych i lasów, nie niszczy trawników, elewacji budynków itp.	40 %
Bierze udział w wyborach prezydenckich, parlamentarnych i samorządowych	76 %
Pracuje na rzecz swojej społeczności lokalnej (swojego miasta, wsi) np. jeżeli trzeba coś zrobić dla dobra swojego i swoich sąsiadów	36 %
Kupuje produkty polskiego pochodzenia w polskich sklepach	12 %
Pomaga osobom w trudnej sytuacji życiowej np. przekazuje pieniądze czy inne dobra materialne w trakcie różnych „akcji”, zbiórek pieniędzy ¹	19 %
Należy do partii politycznych	0 %
Należy do stowarzyszeń/fundacji	2,4 %
Jest wolontariuszem	7,1 %

Źródło: badania własne

Wyniki zamieszczone w tabeli 1 wskazują na to, że badani studenci zdecydowanie częściej przypisują Patriotom zachowania, które pozwalają na budowanie „tradycyjnego” oblicza patriotyzmu min.: „Zna i dba o zachowanie polskich tradycji np. świątecznych”, „Bierze udział w wyborach prezydenckich, parlamentarnych i samorządowych”, „Godnie reprezentuje Ojczyznę kiedy przebywa poza granicami kraju”. Wskazywanie na to, że Patriotami są jednostki, które w warunkach wolnego demokratycznego kraju: należą do stowarzyszeń, są wolontariuszami czy też kupują produkty polskiego pochodzenia w polskich sklepach bądź pomagają osobom w trudnej sytuacji życiowej – jest zdecydowanie rzadsze z perspektywy respondentów.

Następne pytanie kwestionariusza ankiety (czwarte) „Czy Pani/Pan chciałaby/chciałby przejawiać takie zachowania, jakie zakreślono w pytaniu poprzednim”? Siedmiu na dziesięciu badanych respondentów stwierdziło, że chciałoby przejawiać zachowania, które zakreśliło wcześniej. Niespełna 10 % badanych stwierdziło, że tylko niektóre z tych zachowań chciałoby przejawiać. Niewiele mniej z badanych studentów (8 %) oznajmiło natomiast, że nie zastanawiała się

¹ O historycznym ale i współczesnym obliczu dobroczynności pisała m.in. Ewa Barnaś-Baran (Barnaś-Baran, 2010).

nad tym. Tylko 2,4 % studentów stwierdziło, że nie chciałoby przejawiać takich zachowań, jak zakreśliło w poprzednim pytaniu.

Piąte pytanie kwestionariusza ankiety dotyczyło tego, „Czy Pani/Pana Dziadkowie są Patriotami?”. Niewiele ponad czterech na dziesięciu badanych studentów (43 %) stwierdziła, że ich Dziadkowie są Patriotami. Natomiast niewiele ponad jedna trzecia (36 %) z nich zauważyła, że w niektórych sytuacjach są Patriotami, natomiast w innych nie. Ponad 1/5 respondentów (21 %) nie miała wiedzy na temat patriotyzmu swoich Dziadków. Żaden ze studentów nie stwierdził natomiast, że Dziadkowie nie byli Patriotami.

Następne pytanie kwestionariusza ankiety brzmiało, „Jeżeli uważa Pani/Pan, że Dziadkowie chociaż w niektórych sytuacjach są Patriotami, proszę zakreślić te zachowania, które według Pani/Pana przejawiają”. Badani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź – wyniki nie sumują się zatem do 100 %. Zgodnie z przyjętymi wcześniej założeniami teoretycznymi, analizując zebrane wyniki dokonano podziału na dwie grupy: „tradycyjne” i „współczesne” rozumienie patriotyzmu. Zgromadzone dane zostały zamieszczone w dwóch, poniższych tabelach.

Tabela 2: „Tradycyjne” rozumienie Patriotyzmu

Kategorie odpowiedzi	Tak
Zna słowa hymnu państwowego	60 %
Podczas uroczystości państwowych śpiewa hymn państwowy stojąc na baczność	23 %
Zna swoje symbole narodowe	50 %
Podczas uroczystości państwowych wywiesza flagę na zewnątrz swojego mieszkania bądź domu	13 %
Z szacunkiem mówi o swojej Ojczyźnie	33 %
Czuje się odpowiedzialny za dobro Ojczyzny	31 %
W sytuacji zagrożenia kraju gotowy jest walczyć o dobro swojej Ojczyzny	31 %
Zna historię i kulturę swojej Ojczyzny	55 %
Zna i dba o zachowanie polskich tradycji np. świątecznych	62 %
Bierze udział w wyborach prezydenckich, parlamentarnych i samorządowych	45 %

Źródło: badania własne

Tabela 3: „Współczesne” rozumienie Patriotyzmu

Kategorie odpowiedzi	Tak
Przestrzega prawa obowiązującego w Ojczyźnie	50 %
Dobrze wykonuje swoje obowiązki zawodowe, uczniowskie, studenckie	23 %
Uczciwie płaci podatki w kraju	36 %
Szanuje mienie wspólne, przyrodę	29 %
Pracuje na rzecz swojej społeczności lokalnej	15 %
Kupuje produkty polskiego pochodzenia w polskich sklepach	12 %
Pomaga osobom w trudnej sytuacji życiowej	12 %
Należy do partii politycznych	1,2 %
Należy do stowarzyszeń/fundacji	1,2 %
Jest wolontariuszem/wolontariuszką	0 %

Źródło: badania własne

Podobnie jak w tabeli 1, zdecydowanie częściej badani studenci przypisywali swoim Dziadkom takie zachowania, które można wiązać z jednostkami, które pojmują patriotyzm w „tradycyjny” sposób.

Kolejne pytanie (siódme) zamieszczone w kwestionariuszu ankiety dotyczyło tego, „Czy Dziadkowie uczyli/uczą Panią/Pana, jak być Patriotą w Polsce? Najwięcej badanych – prawie połowa z nich (43 %) stwierdziła, że Dziadkowie uczą ich podejmowania roli Patrioty. Zdecydowanie inne zdanie na ten temat miało 17% respondentów. Niewiele więcej ponad 1/5 badanych (21 %) stwierdziła, że nie zastanawiała się nad tym. Również prawie 1/5 badanych studentów nie mogła ustosunkować się do tego pytania, ponieważ nie miała Dziadków.

Pytanie ósme kwestionariusza dotyczyło ważności tego, co przekazują badanym studentom ich Dziadkowie. „Czy to co przekazywali/przekazują Dziadkowie jest dla Pani/Pana ważne”? Prawie połowa z respondentów (48%) napisała, że to co mówią im, w kwestii patriotyzmu ich Dziadkowie jest dla nich ważne. Niewiele ponad 1/4 z badanych (28 %) stwierdziła, że nie zastanawiała się nad tą kwestią. Tylko dla 5 % badanych studentów tego rodzaju przekazy Dziadków nie były ważne. I podobnie, jak wcześniej 19% respondentów zaznaczyła kategorię odpowiedzi „Nie mam Dziadków”.

Pytanie 9 „Czy Pani/Pan uczy, bądź może uczyć swoich Dziadków, jak być Patriotą w Polsce?” Prawie połowa badanych studentów stwierdziła, że nie zastanawiała się nad tym. Niewiele natomiast ponad 1/3 z nich uznała, że ani nie uczy ani nie może uczyć swoich

Dziadków, jak być Patriotą. Tylko 6 % respondentów stwierdziła, że uczy bądź może uczyć tego swoich Dziadków. Analogicznie do odpowiedzi udzielanych w poprzednich pytaniach 19 % z badanych stwierdziła,

Ostatnie pytanie kwestionariusza ankiety brzmiało: „*Jak Pani/Pan uważa, czy to co (ewentualnie) przekazuje Dziadkom w kwestiach patriotyzmu jest dla Nich ważne?*” Niespełna siedmiu na dziesięciu badanych (69 %) stwierdziła, że nie zastanawiała się nad tą kwestią. Podobnie, jak w poprzednim pytaniu mniej niż jeden na dziesięciu badanych studentów (7 %) uznała, że to co przekazuje Dziadkom w sprawach patriotyzmu jest dla nich ważne. Natomiast 5 % respondentów napisała, że nie jest to dla Dziadków ważne. Ponownie 19 % badanych studentów zaznaczyła odpowiedź, która wskazywała na to, że nie mają Dziadków.

Podsumowanie

Z zamieszczonych w tekście wyników badań własnych wyłonić można następujące wnioski. Badani w większości przypadków uważają, że bycie Patriotą jest dla nich sprawą ważną. Większość badanych uznaje siebie za Patriotów. Wśród badanych przeważa „tradycyjne” rozumienie patriotyzmu. Większość badanych chciałoby być Patriotami „tradycyjnymi”. Większość respondentów określa swoich Dziadków jako patriotów „tradycyjnych”. Według opinii badanych – mniej niż połowa ich Dziadków – uczyła ich patriotyzmu. Dla niespełna połowy respondentów, to co uczyli ich Dziadkowie w tej sprawie jest dla nich istotne. Większość badanych uważa, że nie uczy Swoich Dziadków, jak być dzisiaj Patriotami. Większość respondentów uważa, że dla Dziadków to co przekazują im w kwestii patriotyzmu nie jest dla nich istotne.

Zoznam bibliografických odkazov

- BARNAŚ-BARAN, Ewa. 2010. Ewolucja roli dobroczyńcy w opiece nad dziećmi i dorosłymi: aspekt historyczny. In *Spoleczeństwo i Rodzina*. ISSN 1734-6614, 2010, nr 2, s. 33-47.
- GLIŃSKI, Piotr. 1998. O społeczeństwie obywatelskim w Polsce: teoria i praktyka. In SZACKI, Jerzy (eds.), „Homo Eligens” – Społeczeństwo świadomego wyboru. Warszawa, ISBN 83-87632-47-3, s. 97-119.
- OGRODZIŃSKI, Piotr. 1991. Pięć tekstów o społeczeństwie obywatelskim. Warszawa, ISBN 83-85479-163, s. 85.

- OSSOWSKA, Maria. 1983. O człowieku, moralności i nauce: miscellanea. Warszawa, ISBN 83-01-00801-6, s. 604.
- SICIŃSKI, Andrzej. 1991. Społeczeństwo obywatelskie jako przedmiot badań społecznych w Polsce. In SOCHACKI, Olgierd (eds.), Socjologia polityki w Polsce, Gdańsk, ISBN 83-900237-68, s. 39-48.
- WYKA, Anna. 1993. Badacz społeczny wobec doświadczenia. Warszawa, ISBN 83-85194-97-5, s. 203.

✉ **Dr Ewa Tłuczek-Tadla, adiunkt**
Wydział Pedagogiczno-Artystyczny
Instytut Pedagogiki
Uniwersytet Rzeszowski
ul. ks. Jałowego 24
35-959 Rzeszów
E-mail: etluczek@wp.pl